

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 332.1:330.322

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.30-4>

МОНІТОРИНГ ПЕРСПЕКТИВ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

MONITORING OF THE PROSPECTS AND INVESTMENT INSTRUMENTS FOR DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Машлій Г.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Мосій О.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Mashliy Halyna

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Mosiy Olha

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

У статті розглянуто тенденції розвитку територіальних громад, обґрунтовано необхідність активізації процесів інвестування, що в умовах децентралізації забезпечить громадам більші можливості щодо соціально-економічного розвитку територій. Визначено основні переваги проведення територіальної реформи, проаналізовано перспективи розвитку територіальних громад в Україні. Установлено, що інвестиційний розвиток країни – це складний, багаторівневий і масштабний процес, який тісно пов'язаний з ефективністю функціонування усіх систем і складників суспільного розвитку. Зазначено, що підвищення кадрового потенціалу, підготовка інвестиційного паспорту та стратегії економічного розвитку громади, кваліфіковане розроблення інвестиційних пропозицій, усебічне використання засобів маркетингу, консультування з громадськістю, співробітництво громад є важливими інструментами сприяння їх розвитку.

Ключові слова: децентралізація, інвестиції, територіальна громада, місцеве самоврядування, співробітництво територіальних громад.

В статье рассмотрены тенденции развития территориальных общин, обоснована необходимость активизации процессов инвестирования, что в условиях децентрализации обеспечит общинам большие возможности социально-экономического развития территорий. Определены основные преимущества проведения территориальной реформы, проанализированы перспективы развития территориальных общин в Украине. Установлено, что инвестиционное развитие страны – это сложный, многоуровневый и масштабный процесс, который тесно связан с эффективностью функционирования всех систем и составляющих общественного развития. Отмечено, что повышение кадрового потенциала, квалифицированная разработка инвестиционных предложений, подготовка инвестиционного паспорта и стратегии экономического развития общин, всестороннее использование средств маркетинга, консультирование с общественностью, сотрудничество общин являются важными инструментами содействия их развитию.

Ключевые слова: децентрализация, инвестиции, территориальная община, местное самоуправление, сотрудничество территориальных общин.

The article considers the trends of development of territorial communities, substantiates the need to intensify investment processes, which in the context of reform of the administrative and territorial structure of the country will provide communities with greater opportunities for socio-economic development of territories.

The administrative-territorial reform is becoming a significant instrument for the spatial regulation of the socio-economic development of the country, which implies a balanced and sustainable development of the regions and the growth of the economic level of the territory by creating the favorable conditions for the development of all regions, as well as territorial communities.

The main advantages of territorial reform are proved and determined, the prospects of development of territorial communities in Ukraine are analyzed. The stages of territorial communities creation are considered and prospects of their development in Ukraine are analyzed. The final-term action plan of the government until 2021 of the reform of local self-government is analyzed. It is established that the reform of the administrative and territorial structure of the country is a complex, multi-level and large-scale process, which is closely related to the efficiency of all systems and components of social development. Consequently, this reform should take place in the context of a systemic reform of the administrative and territorial structure at all levels, based on the approved conceptual framework of the reform and a clear understanding of its implementation strategy.

It is established that the investment development of the country is a complex, multilevel and large-scale process, which is closely related to the efficiency of all systems and components of social development on the state level, regional level and territorial community level. It is noted that the increase of human resources, qualified development of investment proposals, full use of marketing tools, public consultation, cooperation of communities are important tools to promote their development.

Key words: decentralization, investments, territorial community, local self-government, cooperation of territorial communities.

Постановка проблеми. Для забезпечення європейських стандартів життя в державі першочергово необхідним є проведення реформи децентралізації. Метою політики у сфері децентралізації Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» визначила «відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудову ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізацію в повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування» [1].

Конкурентоспроможність громад визначається двома головними факторами: по-перше, наявний ресурсний та інвестиційний потенціал та їх ефективне застосування, а по-друге – це ефективна система державної підтримки для залучення інвестицій. Національна економічна стратегія на період до 2030 р. першочерговим завданням розвитку держави визначає «формування конкурентоспроможних умов для бізнесу та інвестицій, а також відновлення довіри до державних інститутів» [3, с. 3]. З огляду на зазначене, актуальним є дослідження перспектив розвитку територіальних громад та інвестиційних інструментів їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження розвитку територіальних громад знайшли відображення у працях О.В. Берданової, В.М. Вакулєнка, Г. Васильченка, Н.М. Гринчук, В.С. Колтун, В.С. Куйбіди, І. Парасюка, А.Ф. Ткачука, В.С. Толуб'яка. Питанням інвестиційної діяльності в умовах децентралізації присвятили свої дослідження Т.Г. Венгуренко, В.В. Плахотнюк, Є.М. Гелеверя, Ю.І. Сергієнко, Г.С. Керапанов, П.В. Жук, З.О. Сірик. Проте

питанням інвестиційних інструментів розвитку територіальних громад приділено недостатню увагу в наукових публікаціях.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження перспектив розвитку та інвестиційних інструментів розвитку територіальних громад в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. 12 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей, у результаті в країні створено 1 469 територіальних громад. До складу цих територіальних громад увійшли 10 977 місцевих рад, в яких проживають 38,12 млн осіб. [4]. Реформа децентралізації є однією з найуспішніших реформ у країні, оскільки: місцеві бюджети зросли в 3,4 рази – із 68,6 млрд грн у 2014 р. до 234,1 млрд грн у 2018 р.; частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України постійно зростає і на кінець 2018 р. становила 51,5% (у 2015 р. – 45,6%) [6].

Згідно з планом-графіком упровадження реформи, після чергових місцевих виборів у жовтні 2020 р. країна вийшла на її завершальний етап у 2021 р. [5]. На цьому етапі заплановано: завершення формування новоутворених ОМС; завершення формування комунальної власності новоутворених громад; завершення формування/розмежування спільної власності територіальної громади на рівні районів та областей.

Більшість населення (59% у 2019 р., 58% у 2018 р.) вважає потрібною реформу місцевого самоврядування та децентралізації [2, с. 23]; серед тих, хто добре обізнаний про реформу, 81% (у 2019 р.) вважає, що вона потрібна Україні [2, с. 25]. Щорічно у громадах зростає частка тих,

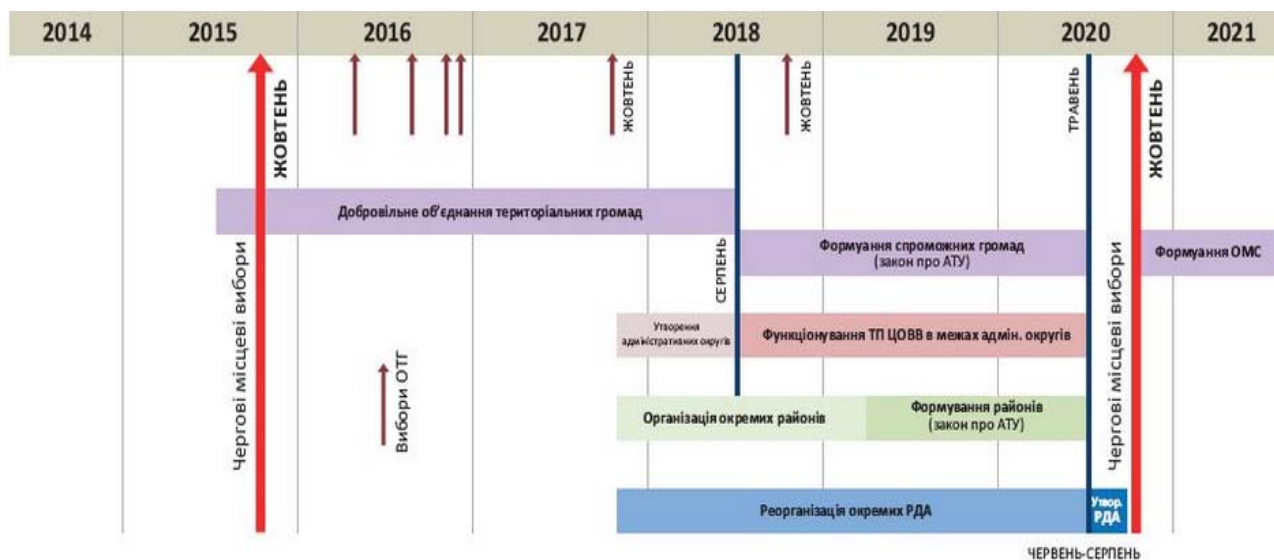

Рис. 1. План-графік упровадження реформи децентралізації [5]

хто відзначає, що відбуваються зміни на краще (з 19% у 2015 р. до 59,5% на кінець 2020 р.). Оцінки населення ситуації в Україні внаслідок реформи децентралізації коливаються від стриманих до стримано оптимістичних [2, с. 34].

Реформа децентралізації призвела до виникнення громад, різних за розмірами, чисельністю населення, фінансовим потенціалом. Згідно з оцінкою фінансової спроможності, у 2021 р. з державного кошторису передбачено 15,703 млрд грн базових дотацій, що на 18,2% більше від даних попереднього року, а також 10,386 млрд грн реверсних дотацій (+18,5%) та 6,598 млрд грн додаткових дотацій [7]. Таким чином, актуальною для громад є проблема фінансової самостійності.

Сьогодні у багатьох територіальних громадах України спостерігається застарілість або відсутність належної інфраструктури, високий рівень фізичного й морального зношення основних фондів, недостатній ступінь техніко-технологічного оснащення виробництва, низька інноваційна активність підприємств. Усе це робить необхідним активізацію процесів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Оскільки інвестиційні процеси в громадах здійснюються у тісному взаємозв'язку із загальнодержавними та регіональними тенденціями інвестування, з метою подолання основних бар'єрів інвестиційної діяльності у територіальних громадах необхідно здійснювати консолідацію зусиль суб'єктів різних рівнів державного управління. При цьому слід враховувати, що ефективно інвестиційні процеси можуть відбуватися лише за умови формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні загалом та її окремих регіонах.

Як відомо, Україна володіє багатим природно-ресурсним та людським потенціалом, який, проте, використовується вкрай недостатньо. Наприкінці жовтня 2020 р. Європейська бізнес-

асоціація, Dragon Capital та Центр економічної стратегії провели п'яте щорічне опитування іноземних інвесторів, яке ставило за мету визначити стан інвестиційної привабливості нашої країни та з'ясувати основні причини, що його зумовлюють. Загалом опитуванням було охоплено 117 респондентів, із них 62% стратегічних інвесторів, а також 74% інвесторів, що володіють інвестиціями в Україні. Дослідження, проведені експертами Європейської бізнес-асоціації, засвідчили, що індекс інвестиційної привабливості України, розрахований із п'яти можливих балів за шкалою Лайкерта, у 2016–2019 рр. був невисокий, а в 2020 р. спостерігалось його значне зниження порівняно з попередніми періодами (рис. 2).

Сьогодні близько 78% керівників компаній, які входять до складу вищезазваної Асоціації, розглядають наявний інвестиційний клімат як несприятливий, 16% вважають його нейтральним, і лише на думку 6% менеджерів умови для ведення бізнесу у нашій країні сприятливі. На запитання щодо того, як, на їхню думку, змінюється інвестиційна привабливість України, лише 9,4% усіх опитаних відзначили, що вона зростає, 47,9% респондентів відзначили її падіння, а 42,7% не помітили істотних змін у її рівні. Це є тривожним результатом для країни, який сигналізує про той факт, що нашій державі необхідно терміново поліпшувати інвестиційний клімат, докорінно змінюючи політичні, економічні та інші чинники, що впливають на його формування, задля збільшення надходження так необхідних для вітчизняної економіки інвестиційних ресурсів.

На рис. 3 наведено основні перешкоди на шляху надходження іноземних інвестицій, які були визначені респондентами.

Як бачимо, на першому місці серед відповідей опитаних іноземних інвесторів перебуває

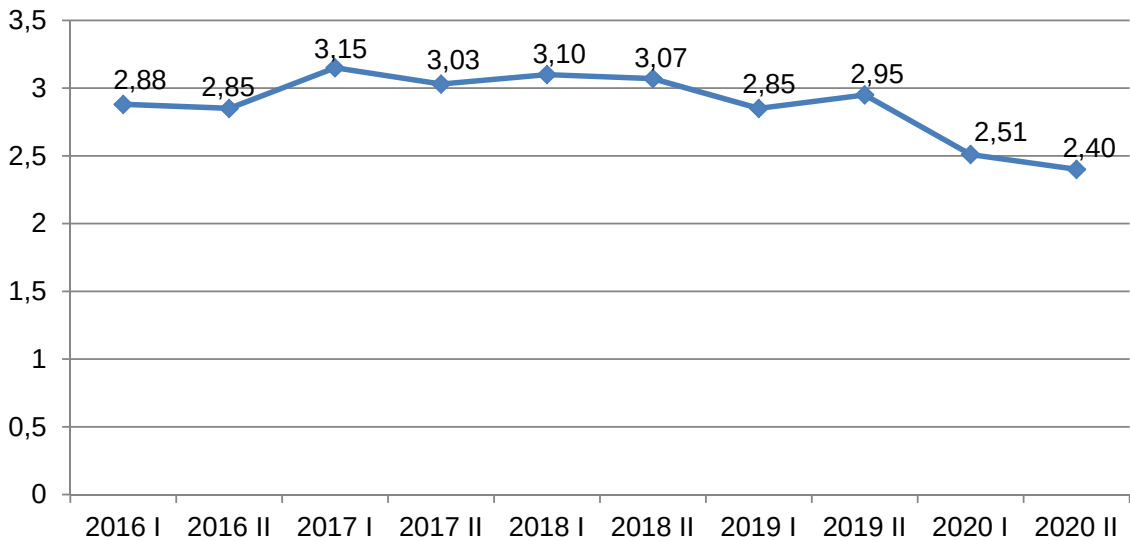

Рис. 2. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України по півріччях 2016–2020 рр.

Джерело: побудовано за даними [8; 9]

Джерела: ЄБА, Dragon Capital, ЦЕС

Рис. 3. Відповіді респондентів стосовно чинників, які найбільш суттєво перешкоджають іноземним інвестиціям в Україні в 2020 р. [9]

недовіра до судової системи (8,5 бали з 10). У 2020 р. цей чинник уперше на одну позицію випередив розповсюджену корупцію (8,2 бали), яка за результатами опитувань, проведених у 2016–2019 рр., стабільно очолювала рейтинг перешкод до залучення іноземних інвестицій. Ці два чинники визначено як головні з позиції як стратегічних, так і портфельних інвесторів. Наступні місця серед негативних факторів посідали: монополізація ринків та захоплення влади олігархами (6,2 бали), недосконале й нестабільне законодавство (5,8), репресивні дії пра-

воохоронних органів (5,2), складне податкове адміністрування (5,0 балів). Для вище перелічених чинників загалом було характерне посилення їхніх позицій у рейтингу за останні минулі роки. Водночас спостерігалось зменшення впливу таких чинників, як наявність військового конфлікту з Росією та обмеження на рух капіталу й здійснення валютних операцій. Масштабна трудова міграція з України стабільно займала 10-ту позицію у переліку чинників, які найбільш суттєво перешкоджають іноземним

інвестиціям в Україну, й оцінювалася у 3,0 бали з 10 максимальних.

У ході опитування іноземних інвесторів було визначено, які потенційні дії української влади позитивно вплинули б на їхні інвестиційні рішення та активність бізнесу. Респонденти відзначили 10 основних заходів: ефективна боротьба з корупцією (8,1 бали); перезапуск судової системи (7,4); призначення на ключові позиції у владі людей, що готові здійснювати радикальні реформи і мають позитивну репутацію (7,1); розмежування політичних дій та бізнес-інтересів, обмеження впливу олігархів (6,9); реформування правоохоронної системи (6,0); домовленості щодо отримання траншів від МВФ, регулярне фінансування (4,8); законодавче гарантування та фінансове заохочення прямих іноземних інвестицій (4,0); проведення прозорої масштабної приватизації (3,7); удосконалення інфраструктури і логістики (3,5); розширення доступу до ринку Євросоюзу у результаті перегляду Угоди про асоціацію з ЄС (3,4 бали) [9].

Водночас як негативні щодо впливу на процеси інвестування та розвитку бізнесу розцінюють іноземні інвестори такі потенційні кроки української влади, як дефолт по державних запозиченнях, відхід від демократії, можливі зміни напряму політичного курсу із Заходу на Схід, звільнення із займаних посад реформаторів, які мають високу репутацію, проведення м'якої фіскальної та монетарної політики, зростання податкового тиску на бізнес, нерівноцінні умови підприємницької діяльності через надання привілеїв для окремих підприємств, труднощі залучення наступних кредитних траншів МВФ, відновлення обмежень на рух капіталу, протекціонізм у зовнішній торгівлі.

Що стосується перспектив впливу повторного локдауну на інвестиційні плани стратегічних інвесторів, що зараз здійснюють інвестиції в Україну, то у відповідях 1,8% опитаних було зазначено наміри збільшити інвестиції, 14,6% – їх скоротити, 12,7% – зовсім припинити, а 47,3%

респондентів зазначили, що локдаун не матиме впливу на їхню інвестиційну активність. Водночас 23,6% опитаних не змогли дати відповідь на дане питання.

Висновки. Вищевикладені твердження дають змогу вважати, що для вирішення завдання подолання бар'єрів на шляху активізації інвестиційної діяльності у територіальних громадах України доцільно здійснювати послідовні кроки у таких основних напрямках:

– на рівні держави: формування стабільної нормативно-правової бази, яка б стимулювала інвестування капіталу на території нашої країни; подолання корупції, впровадження ефективного організаційного механізму для всебічного сприяння інвестуванню, зокрема спрощення процедури започаткування та провадження інвестиційної діяльності, зростання рівня захищеності інтелектуальних прав задля істотного зменшення ризику інвестування тощо;

– на рівні регіонів: розроблення та впровадження дієвих механізмів стимулювання внутрішніх інвестицій; удосконалення системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, промоція інвестиційних пропозицій (проектів), що ґрунтуються на врахуванні як інтересів розвитку регіону, так і потенційних інвесторів;

– на рівні громад: підвищення кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування, які покликані забезпечувати інвестиційні процеси на місцевому рівні; необхідність підготовки інвестиційного паспорту та стратегії економічного розвитку громади; кваліфіковане розроблення та подача інвестиційних пропозицій (проектів) як інструментів залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, усебічне використання засобів маркетингу, здійснення консультування з громадськістю щодо перспективних напрямів інвестиційного розвитку громади. Слід також урахувувати значний потенціал співробітництва громад, що може стати одним із механізмів інтеграції їхньої діяльності та розширення перспектив подальшого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 25.04.2021).
2. Аналітичний звіт «Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: результати п'ятої хвилі соціологічного дослідження серед населення України» (вересень 2020 р.). URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020Report_UKR_ukr_1.pdf (дата звернення: 29.04.2021).
3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> (дата звернення: 01.05.2021).
4. Портал об'єднаних громад України. URL: https://gromada.info/rss_news/ (дата звернення: 29.04.2021).
5. Негода В. Децентралізація – основа формування ефективної системи управління та місцевого розвитку. *Стратегія розвитку*. 2017. № 4. URL: http://regionet.org.ua/ua/Detsentralizatsiya_osnova_formyvannya_efektivnoyi_sustemu_upravlinnya_ta_mistsevogo_rozvyutky_2632613.html#page_title (дата звернення: 25.04.2021).
6. Децентралізація : вебсайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/finance/gallery> (дата звернення: 05.05.2021).
7. Держбюджет-2021: які дотації отримають регіони. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/21/infografika/finansy/derzhbyudzhethet-2021-yaki-dotacziyi-otrymayut-rehiony> (дата звернення: 25.04.2021).

8. Індекс інвестиційної привабливості України. Настрої інвесторів у 2-му півріччі 2020 року. *Європейська бізнес-асоціація*. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/EBA-InvestIndex_2H-2020.pdf (дата звернення: 29.04.2021).

9. П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. Листопад 2020. *Європейська бізнес-асоціація*. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf (дата звернення: 25.04.2021).

REFERENCES:

1. Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina – 2020» [Sustainable development strategy "Ukraine – 2020"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (accessed 25 April 2021).

2. Analychnyi zvit «Detsentralizatsiia ta reforma mistsevoho samovriaduvannia: rezultaty piatoi khvyli sotsiologichnoho doslidzhennia sered naselennia Ukrainy» (veresen 2020 r.) [Analytical report "Decentralization and local government reform: the results of the fifth wave of sociological research among the population of Ukraine" (September 2020)]. Available at: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020Report_UKR_ukr_1.pdf (accessed 29 April 2021).

3. Natsionalna ekonomichna stratehiia na period do 2030 roku [National economic strategy for the period up to 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> (accessed 1 May 2021).

4. Portal obiednanykh hromad Ukrainy [Portal of united communities of Ukraine]. Available at: https://gromada.info/rss_news/ (accessed 29 April 2021).

5. Nehoda V. (2017) Detsentralizatsiia – osnova formuvannia efektyvnoi systemy upravlinnia ta mistsevoho rozvytku stratehiia rozvytku [Decentralization is the basis for the formation of an effective system of governance and local development]. *Stratehiia rozvytku*, no. 4. Available at: http://regionet.org.ua/ua/Detsentralizatsiya_osnova_formyvannya_efektivnoyi_systemu_ypravlinnya_ta_mistsevogo_rozvytku_2632613.html#page_title (accessed 25 April 2021).

6. Detsentralizatsiia: veb-sait [Decentralization: website]. Available at: <https://decentralization.gov.ua/finance/gallery> (accessed 5 May 2021).

7. Derzhbiudzheth-2021 yaki dotatsii otrymaiut rehiony [State Budget-2021: what subsidies will the regions receive]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/21/infografika/finansy/derzhbyudzheth-2021-yaki-dotacziyi-otrymayut-rehiony> (accessed 25 April 2021).

8. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy. Nastroi investoriv u 2-mu pivrichchi 2020 roku. Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia [Index of investment attractiveness of Ukraine. Investor sentiment in the second half of 2020. European Business Association]. Available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/EBA-InvestIndex_2H-2020.pdf (accessed 29 April 2021).

9. Piate shchorichne opytuvannia inozemnykh investoriv. Lystopad 2020. Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia [Fifth annual survey of foreign investors. November 2020. European Business Association]. Available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf (accessed 25 April 2021).